

Пчалярства ўзмацніць гаспадарку беларускага селяніна

„У цёмнай цямнушачцы, сядзяць чарнушачкі і вязуць вязаначкі—ні вузла, ні пяцелячкі“. (Народная загадка).

ЖЫЦЦЁ І ПРАЦА ПЧОЛ.

Значыныя і карысныя пчалярства ў сельскай гаспадарцы.

З кожным годам колькасць насельніцтва ўсё больш узрастае, а зямлі застаецца ранейшай колькасцю. Амаль усе, што можна было араць—паўзоровалі. Цяпер траба эканамізаваць, каб больш атрымліваць прыбытку з плошчы зямлі, якая зараз засінаецца.

Спраўды, вырабац у самы час палю, у жытцым розных умяшчэннях пчалінай уладальніцтва ўважэннем у выраб яшчэ розных прылад, машын і інш. чалавек знайшоў мажлівым павялічыць ураджай збожжа і траў.

Такім чынам, усякі селянін, маючы кавалак зямлі, павінен клапаціцца па меры сваіх сіл і ўменняў скарыстаць гэту зямлю мажліва лепш, каб нічога дармна не згінула, а прынасіла яму карысць. І вось, калі земляроб збірае ўраджай палю і лугоў, а ўласнік саду і гароду—палю і гародніну, дык нам здаецца на першы погляд, што яны скарысталі зямлю ў гэтым годзе, як належыць, і сабралі ўсе пчаліны, якіх вытварыла зямля. А сапраўды, селянін, які яшчэ ў сабе пчалініка, страчвае дужа многа багатыя і прытым, такога, якога ён сабраў-бы без усякай а сваёй боку працы.

Гэта багатыя знаходкі ў некаторых (сёк) кветак раскіданых у вялізныя колінах на зямлі, а дарманыя работнікі—пчаліны.

Яны збіраюць нектар, перааробляюць яго ў мёд і воск, а гаспадару застаюцца толькі скарыстаць прадукт іх працы для свайго спажывання і продажы.

Пчаліствам можа выкарыстаць усякі, хто мае хоць невялікі кавалак зямлі, дзе можна паставіць пчол, каб яны пачалі працаваць, а ніва медабору амаль што заўсёды забіліжана прыродай. Пчаліны можаць наведваць, яны працуюць па ўсёй плошчы зямлі і баруць усяляк з судоў, лугоў і палю, якія і не належыць да іх гаспадары.

Асабліва важна тое, што пчаліны збіраюць такую матэрыю (нектар з кветак), якая б'е іх гліне дарма.

Апрача мёду і воску пчаліны прыносяць пчалінае карысць у сельскай гаспадарцы яшчэ і тым, што яны паўзаюць па кветках, апіляючы розныя раскіданы, ад чаго бывае значна больш ураджаю з судоў, гароду, палю і лугоў.

На колькі пчаліства з'яўляецца важным у эканамічным жыцці селяніна, відаць з таго факту, што селянін пчаліны бывае заўсёды больш заможным і больш сям'яным гаспадаром, чымся яго сусед пры аднолькавым зямельным і інш. умовах.

Мёд, як сродак жыцця.

Воск і нагляданні медыцыны паказваюць, што мёд значна шырэй, чым цукер, асабліва і захвавае мускульную сілу, дапамагаючы ў той-ж час шпарту і нармальнаму ўзрастанню арганізму дзяцей. У гэтым стасунку мёд асабліва карысны людзям аслабелым, а таксама пасля пажыжлівых хвароб. У шэрагу харчавых сродкаў мёд, як агульнае, павінен быць пастаўлены на адным з першых месцаў.

Мёд, як лекавы сродак.

Гісторыя народнага прыкладнага асобнага людзей і цалых краін, якія ўжывалі мёд, даказвае, што мёд абараняе ад розных хвароб, аздавае арганізм, амацавае яго і ранавае даўгавечнасць. Мёд, як лекавы сродак, надае карысны пры многіх хваробах, напрыклад пры катарх страўніка, хваробах печыні, малакроўнасці, туберкулёзе, нарывах хвароб і інш. Загэтым у апошні час многія ўрачы пачалі ўжываць шырокім колам насельніцтва на выдатныя нажыўныя і лекавыя якасці мёду.

Жыццё пчол.

Даўно прайшла тая пара, калі пчаліны, як якія-небудзь зьявіліся альбо птушкі, ні да каго не належалі і нічога ад чалавека не патрабавалі. Калі яны самі сабе выбіралі адпаведнае памішканне-дуплявае драва, змяшчаючы яно ў іх. Пабудуюць там сабе гняздо, наносіць запіску і жываюць, плодзяцца, зберігаючы сабе ад лютай зімы і ад драпежніка зьвера.

Прышоў час і пчалінаму паліўнічаму промыслу. Бесгаспадарчых пчол амаль што ўсё не заставаўся і калі-б так справа пашла і на далей, дык усякі бы пчол знішчылі. Але чалавек прыдуў і ўбачыў небяспеку для пчол ад лютых промыслаў.

З тае пары ён пачаў трымаць пчол пры сабе, прысвоіў іх і пачаў клапаціцца аб іх, як і аб інш. сваёй жывёле.

Пчаліны рой.

Пчаліны жыццё сям'і. Сям'я скла-

даецца з некалькіх тысяч пчол-работніц, з адной-двух тысяч трутняў і адной маткі. Пчаліная сям'я завецца **роём**, а памішканне, якое займаюць пчаліны—**вульлем**.

Пчала-работніца спаўняе ўсю працу як унутры вульля, так і на волі. Матка толькі кладзе яйкі і ў гэтым адным усе яе прызначэнне. Трутні-ж толькі запаліваюць матку і ніякіх іншых работ не спаўняюць. Пчаліны і матка ёсць **самі**, а трутень—**самец**.

Матка.

Матка ёсць развітыя самка, таму што ў не жаночыя органы развіты ўшэ, а ў пчаліны яны як належыць не развіты і пчаліны пчала з трутнем не можа запаліцца, а запаліцца аднаго толькі матка. Запаліцца трутнем матка можа **плоднай**.

Плодная матка кладзе яйкі двух разоў: запаліцца і незапаліцца; з першых выходзяць самкі, а з другіх—самцы, трутні. І пчаліны-работніцы і маткі нараджаюцца з адных і тых жа яек, якія нічим не адрозніваюцца аднаго ад другога. Матка буйнейшая ад работніцы, і гэта ад таго, што яна ўзгадоўваецца ў жывой лоды і знаходзілася ў буйнай лоды.

Для таго, каб матка быць плоднай, яна павіна вылітаць з вульля на волю і сустрацца з самцом (трутнем). Гэты вылет завецца **брачнай проіграй**. На проігру матка вылітае першы раз на 6-7 дзень па нараджэнні. Калі яна ўдасца ёй сустрацца з трутнем, дык яна вылітае, пакінуў не запаліцца. Аднак, калі пасля першага вылету праз 3-4 тыдні і матка на якой-небудзь прычыне не запаліцца, напрыклад, з-за нянаснага надвор'я, дык яна ўжо сям'я брачнай вылету і сустрацца на ўсё жыццё «дзявоцкаю», і хоць яна і кладзе яйкі, але не запаліцца, з іх выходзяць адны толькі трутні. Такія маткі завецца **трутнёвымі**. Рой з трутнёвай маткай ня жыць і не работнік, а гэта ад таго, што нараджаюцца толькі трутні, а не пчаліны-работніцы. Сям'я з трутнёвай маткай не дабрабытна і яна раней ці пазней зусім знішчыцца.

Пчаліны-работніцы.

У процілегласці матцы, пчаліны-работніцы нараджаюцца з недарэзвымі жаночымі органамі, значна адрозніваюцца ад маткі яшчэ тым, што на пажылым баку брушка маюць асобнага роду органы, асабліва яны **васкаўніцы**, якія выдзяляюць з сабе воск—будуць, правіраюць матэрыю, якая выстуе ў форме чашчук, чаго ў маткі зусім няма. Апроч таго пчаліны-работніцы маюць хабаток даўжэйшы, чымся ў маткі, што неабходна ім, каб высмакчыць саадкі сок з падліпкава кветка, а на задній парты жока маюць асобнага роду ўпадзіны са шчотачкамі для змяшчэння пылку з кветак. Таксама на гэтых жоках у пчаліны-работніцы ёсць пара шыпчыкаў, якія неабходны ім, каб вынімаць насконны пластычкі з-за колек брушка. На канцоўнасці брушка ў пчаліны ёсць джгала для самаабароны. Пчаліны-работніцы маюць вылітаць з вульля за адабыткам не раней двух тыднёў пасля выхату з яйкі, г. зн. па нараджэнні, а ўсяго па з'яўшэнні яйка да вылету праходзіць нештыднёў. Нарадзіўшыся пчаліны бываюць слабыя і ў працягу ўсяго часу да вылету маюць, набіраюцца сілы, і калі стаць добрае надвор'е, дык яны, звычайна паміж адзінаццаці і трыма гадзінамі дня, штодзёна выходзяць з вульля і аблетваюцца гурбю перад ім, запамінаюць яго аблічча і месца. Такія вылеты завуцца **проігра маладых пчол**.

Але і да вылету за адабыткам маладых пчаліны не застаюцца бяз справы; яны выдзяляюць воск, будуць соты, узгадоўваюць дзетку, берагуць памішканне і г. д. Галоўна-ж праца пчол—збіраць саадкага соку з кветак раслін. Гэты сок, які завецца нектарам, зываюць сваім лязычком і змяшчаюць у зобіку, які знаходзіцца ў іх брушцы. У гэтым-жа зобіку, калі трэба, пчаліны пераносіць яшчэ выду. З раслін збіраюць пчаліны таксама кветкавы пылок, які скатваюць невялічкімі вульямі на задніх жоках.

У пчол, калі ў іх памішканне захо-

дзяць чужыя пчаліны, адабытае бойка, і калі сям'я дабрабытна, моцна, дык яны заўсёды абароніць свой вуль, і нападчыкі звычайна бываюць перабіты. Паміж пчалінамі ня бывае бойкі, калі чужыя пчаліны захоўваюць са адабыткам: з мёдам, кветкавым пылком ці калі ў гаспадароў слабая сіла ці маткі няма.

Пчаліны адлітаюць ад свайго памішкання за два-тры і да пяці кіламетраў. У часе вылету многа пчол трапіць: то ветрам сабе ў ваду, ці скаціць казюлька альбо птушка.

З гэтай прычыны вясенняга выхату пчала рэдка дажыве да восні. Далей жыць толькі тая, якая нарадзіцца ў канцы лета і пойдзе ў зімоўку. Прапрацаваўшы ўсё лета пчала становіцца драхлай, нядужай і менш здатна вынесці

На малюнку: 1—матка, 2—трутні, рэшта пчолы работніцы, 3—матка, 4—запаліцца матка, 5—адзінаццаціматка, 6—янога выхату матка, 6—разрызаны пчаліны-работніцы.

зімоўку і, наадварот маладыя, якія нараджаюцца ў канцы лета, дажываюць выносна пчаліны і вясной выходзяць багатымі і моцнымі.

Трутень.

Трутень, узгадоўваецца ў больш памішканні пчаліны, чым работніца, значна таўсцей астацін. Тэрмін выхату трутня з яйкі яшчэ даўжэйшы чым у самак, акрамя адзінаццаці тры дні з палоней: тры дні ў стане яйка, шэсць з палоней-чарвячком і чатырнаццаць—у стане кукалкі ў запаліцца пчаліны.

Трутень таксама, як матка, ні пчаліноў, ні карашчыкаў на мае, апрача таго, ня мае і самага джгала. Хабаток ён таксама мае карацейшым чым у работніцы, але зотэ ён мае шпарткі лет, што яму неабходна для адагону за маткай у часе шлюбных вылету. Трутень, зраз пасля

запаліцца маткі, памірае. Трутняў выхату пчаліны толькі вясной і ўлетку для запаліцца маладых матак; увосень жа пчаліны іх вылітаюць з вульля вон на галодную смерць і застаюцца яны на зіму толькі ў недабрабытных сям'ях: ці ў біяматкай, ці ў пчалінай маткай. Для запаліцца адной маткі патрэбны ўсяго адзін трутень, бо матка запаліцца толькі адзін раз у сваім жыцці. Ні мёд; ці пылок трутень ня ясідзе ў гняздо, роўна нічога ня робіць і ўнутры вульля.

Узятан.

Усё, што пчаліны прыносяць з волі ў вуль-мёд, пылок, ваду і квет, завецца **узяткам**. Воск-жа ня ёсць узяткам. Узяткі ў краінах і маі асабліва раннім, а ў жніўні—познім. Ранні і позні узяткі складаюцца з пылку (шматліка халіна, перга, абножка), вады, клею і часткова з мёду. Галоўна-ж узяткі пераважна з мёду. Ранні узяткі-мёд, пылок і вада ўжываюцца пчалінамі на узгадоўванне чарны, а клею для запаліцца пчаліны ў вульлі і інш. Галоўна-ж узяткі ідзе ў апае на зімоўку пчол. Мёд і пылок збіраюцца пчалінамі з кветак дрэў, хмызнякоў, траў і гародніны. З дрэў найбольш даваюцца пчалінамі: ліна, клею, бірозка, дуб; з хмызнякоў: алья, іва, шпарты, акацыя, каліна, рабіна, мааліна, прыжоўнік, смародзіна і інш.; у гародніны: гуркі, гарбузы, мак; з траў: іванчай, глухая крапіва, васілек, донік, рашейнік, фаналід, сінак, гуркова трава, і з пасічных раслін, больш другіх: грашчэ, рапе, аспарэгот, белая і шыдакая канюшына, гарчыца і інш.

Моцны рой прыносіць у дзень мёду да 5 пал. кілогр. і больш, слабы—400-800 грам. Раслінны мёд усёго выдзяляюць мёд у цэлае зімоўнае надвор'е а таксама пасля павальніцы. Улетку, калі надвор'е сухынае і дажджлівае, узяткі бывае кепска, тады і сям'я моцна сям'я прыносе за дзень на больш 400-800 гр. Чым бліжэй з пчаліны узяткі, тым больш наведваюцца да яго пчаліны. Чым меней сям'я тым больш прыносе мёд. Моцны рой ў добрым працуючы вульлі можа даць мёд у дзень гаспадару ў адно лета 32-48 кіл. (2-3 пуды), ды сабе 16 кіл. (1 пуд); слабы-ж рой дае сабе прахарчук. Кожная пчала наведваецца ў працягу дня да адной якой-небудзь раслінны, напрыклад ліпцы ці грэчыхі. У дзень адна пчала збірае калі дзевіці шматліка кветак. Чым больш меданосных раслін блізка пасекі, тым больш пчаліны прыносяць мёд. Чым раней адзінаццаці узяткі, тым шпартчэй пчаліны прыносяць у сілу. У часе узятку ў вульлі застаецца больш

шай часткай пчаліны пчала, а старым лётнай—амаль што ўсё на волі.

Раённе.

Калі ў дабрабытным год, звычайна, спачатку лета, моцна сям'я адажыць ад сабе частку пчол з маткай, якія наведваюцца ў новым вульлі, дык гэта завецца **раённем**, а пчаліны, якія аддзяляюцца—**першаком**, а астатнія—**парой-камі**.

З першаком часцей выходзяць старая матка, а з паройкамі—маладыя, якія толькі вылілі з яйка.

Перад тым, як раіцца, тыдні за два, пчаліны запаліцца некалькі маткамі. Матка кладзе ў іх яйкі, з якіх і выходзяць будучыя маткі. Перад тым, як запаліцца маткамі, пчаліны рыхтуюцца да раёння, будуць трутнёвыя соты для выхату трутняў.

За тыдзень да выхату першака пчала ў пчол змяшчаюцца лет становіцца слабы, пабудова соты сымінаецца. У той дзень калі сям'я міруе, раіцца, вярнуць (7-8 гадз.) пчаліны вылітаць трутні, гэта служыць прыметам, што ў гэтым дзень выйдзе рой.

Пчаліны часцей усёго раіцца ў гадзіны раніцы і пры гэтым у апошнюю надвор'е. Яны імгненна выходзяць з вульля і гурбю носіцца над пасекі, пакулі ня вылідае матка і не сідзець на якое-небудзь дрэва ці сям'я трывае ішч, тады і пчаліны блізка маткі пачынаюць прыліпацца. Праз чварць гадзіны (бывае больш і менш) рой злітае з прылоў аддзяляюцца да раней пастаўленага пчаліны-шматліка памішкання, дзе і прымаюцца на пабудову новага гнязда. Часта рой ліпцы за некалькі кіламетраў (верст). Выпадае, што матка, па якой небудзь прычыне, ня вылідае з роём, тады рой палітае троху на пчелы, і знішчыцца матка, зварачаюцца на стары г. зн. дамоў і калі надвор'е не пашпарты, то гэты рой выходзіць зноў на другі ці ў адзін з наступных дзён.

Часта трапіцца, што ў той час, як выходзіць рой, устаўляюцца на некалькі дзён нянаснае, тады пчаліны аддзяляюцца раіцца, разгэваюць маткамі і прымаюцца збіраць мёд.

Ф. О. Гальковіч.

Вясновая праца на пасецы

Выстаўка пчол.

Першаю работаю на пасецы ўвясну будзе выстаўка пчол з зімовага памішкання (ахшаннікі).

Як толькі расстане сьнег, выбіраюць добрыя, цёплыя дзень. Перш, чым выносіць пчол з зімовага памішкання, трэба зрабіць належны парадка на пасецы. Тым месцы, дзе будуць стаць вульлі, трэба ачысціць ад усякага смецця, пасыпаць чыстым пісчэкам. Размяшчэнне вульляў на вялікіх пасеках робіцца велікі блізка адзін ад другога (1 з пал. метра), на маленікіх пасеках лепей расставіць вульлі на бліжэй двух метраў адзін ад другога.

На выбраных месцах робіцца падстаўкі, убітыя ў зямлю. Надастаўкі трэба рабіць так, каб вульлі сталі зусім роўна, бо калі паставіць вульлі нахілена, пчаліны будуць няправільна будаваць соты; апошняе можа ўнесці ненармальнасць у жыццё пчол.

Чаравенне маткі.

Матка пачынае чарвіць (несці яечкі) з сакавіка, а ў іншым раз пават і раней. Для таго, каб са знесеных маткаў яшчэ вывеліся лічынкі (чарвячкі) і каб далей развіццё іх ішло правільна, трэба, каб у вульлі было цёпла, бо пчаліны па змогу саграць лічынку, і яна згіне.

З гэтых прычынаў вясной на вульліх павіны быць падушкі. На вялікіх пасеках вульлі выносіць на разам, а на вульлях 5—10, калі адна частка вульляў аблетніцца—выносіць другую і г. д.

Пасля таго, як пчаліны пойдуч у палёт і калі ўжо стане вельмі цёпла,

трэба абчысціць дны вульляў. У гэты-ж час трэба ўпаўняць, ці досыць у пчол мёд. Ранішэй вясной пчаліны патрабуюць мёд для прыгатавання яды для дзяток.

Калі-ж мёд у вульлі мала, матка апыляе чаравенне. Калі пчаліны заўважыць нястачу мёду, ён павінен паклапаціцца аб надвор'і пчол цукрам.

Падворнік пчол вясной.

Калі ёсць запасыныя рамкі з мёдам, тады збоку гнязда надастаўляюць такую рамку і падворнік гатовы. А калі няма мёду, то прыходзіцца надастаўляць пчол распушчаны цукрам (сакхарным сіропам) ці а прыменнай мёду. Для прыгатавання расчыну (раствору) бяруць даўжэ часткі па ваге мёду ці цукру (пяску) і адну частку вады і кіпяцяць.

Каб мёд ці цукар не прыгарэў, увосень час мінюць дэравянай ложкай. Пену на паверхні расчыну трэба знімаць.

Астаўшы расчыну наліваюць у пустыя соты і надастаўляюць пчалінам у вульлі. Можна паліваць расчыну ў шклянкі ці спецыяльныя карушкі. Карушкі робіцца розных гатункаў.

Карушкі пчол з шылавак так: шылавак трэба абвязаць чыстым мокрым палатном і ставіць у пераварнутым выглядзе ў асобны гнязды, зроблены ў падушцы. У тым месцы, дзе пастаўлена шылавак з падворнікам, палатно ці шылавак трэба паддэгнуч. Падворнік даваць трэба зразу шмат, ня менш 2 кілеграм.

Заміж мёду ці расчыну (сіропу) можна даваць кускавы цукар ці цук-

ровыя піліткі, іх кладуць на рамкі пчаліна.

Падрабязовы агляд гнёздаў.

Калі стане зусім цёпла пачае, можа зрабіць падрабязовы агляд гнёздаў.

Пры аглядзе асабліва ўвагу трэба звярнуць на працу маткі, на тое, ці яна чарвіць. Калі матка нясе яечкі няправільна, з пропусамі, ці ў яе асабліва трутнёвыя лічынкі (чарвячкі) тады матку неабходна змяніць. Пры аглядзе гнязда трэба глядзець, каб вульлі не аставаліся шмат трутнёвых лічынкі. Соты, якія запаліцца і брудзіліся, трэба выняць і абчысціць а леші за ўсё змяніць на новыя.

Таксама асабліва ўвагу пры аглядзе трэба звярнуць і на адварот вульля. Калі ёсць унутры ці пракаланыя лічынкі і соты з чарвой, нажываліся лічынкі ці такога колеру, што адрозніваюцца ад здаровых лічынкі, трэба зацім вульлем асабліва прасачыць, а леші за ўсё запрысціць вяснянага пчаліна і глядзець ці няма гнільда або якой іншай хваробы.

У гэты-ж час трэба ацаніць гняздо. Калі пчол мала, трэба змяніць гняздо, выняць адну ці некалькі раўстані ўстаўляюць новыя дошкі. А калі ў апраўдзі і матка пачне чарвіць, трэба пачаць гняздо і паставіць пустыя рамкі і вачынаю. У выпадку, калі ў вясенянае б'е маткі (або рой дамоў), трэба памачыць пчалінам выноўную матку. Калі ў вульлі ня будзе час і маладых лічынкі, трэба з другіх вульляў пераставіць рамку з нежывымі лічынкі.

Пчаліны Бабройскі

